

KUTATÁSI BESZÁMOLÓ*
KLEBELSBERG KUNO-ÖSZTÖNDÍJ
2023

A kutató neve	
Farkas Ádám	
A kutatás témája:	
Az amerikai magyar emigráció oral history gyűjteménye, 1974-1993	
A kutatás helyszíne	
ország, város	Amerikai Egyesült Államok, New York, New York City
intézmény(ek)	Columbia University, Rare Book and Manuscript Library
A kutatás ideje	
2023. augusztus 1 – szeptember 30.	
A kutatott gyűjtemények, az átnézett iratok, dokumentumok és a találatok rövid ismertetése (tételes találati jegyzék nélkül)	
A kutatást Rose Stein (Stein Rózsi) végezte el. 1958-ban hagyta el Magyarországot, és a Columbia Egyetemen könyvtárosként tevékenykedett, ahol többek között a helyi hungarika-gyűjteményt rendszerezte és bővítette. E tevékenységek alapján Stein egy kutatási projektet terjesztett elő a Columbia University Oral History Research Office (Columbia Egyetem Szóbeli Történelmi Kutatóintézete) igazgatójának, Louis M. Starr-nak. Ezt követően részt vett Starr által szervezett szóbeli történelem tanfolyamán, és 1974-ben megkezdte az interjúk készítését és gyűjtését. A Stein által végzett interjúk előzetes megbeszéléseken alapultak az interjúalanyokkal a szerkezet kialakítása céljából. Stein úgy vélekedett, hogy az interjú formájában igen értékes forrásanyag gyűjthető, különös tekintettel az alábbi szempontokra: 1. A magyar bevándorlók kulturális hatása az USA-ban 2. Kiemelkedő értelmiségiek és rokonaik visszaemlékezései, ahol az interjúalanyok gyakran híres hozzátartozóik életét és történeteit mesélik el (pl. Bárczy Piroska férje, Zilahy Lajos író; Marina von Neumann Whitman apja, Neumann János). 3. Magyar történelmi események személyes tapasztalatok útján történő elmesélése, főként a II. világháborúra koncentrálva. Itt három külföldi személy (Marian Mikolajczyk, Tadeusz Celt, Anny Ehrenwald) is részt vett az interjúkon, és magyarországi emlékeiket osztották meg. A gyűjteményben összesen 49 interjú található, melyek körülbelül 1800 oldalt tesznek ki. Az interjúk nem rendelkeznek külön jelzéssel, így a gyűjtemény kikérése után a dokumentumokat név alapján lehet igényelni. Az interjúk hossza változatos, 10 és 200 oldal között mozog. A 49 interjúból 42 rendelkezik átirattal, melyekről fényképes másolatot	

* Jelen beszámoló további szerkesztés nélkül kerül közzétételre az ösztöndíj adományozójának honlapján.

is készítettem. Ezen átiratokat a fényképezés során nem lehetett eltávolítani a mappából, de ez ritkán befolyásolja az olvashatóságot. Inkább a vékony papír és a rossz minőségű begépelés nehezíti azt. A 42 interjúból 40 angol nyelven készült, 1 magyarul (Varga Béla), és 1 vegyes nyelven (Domján József).

A következő személyekkel készült interjúk: Robert Austerlitz, Anne Beothy-Steiner, S. Maria Berenyi, Gabor Carelli, Tadeusz Celt, Alfons Weiss De Csepel, Tibor de Nagy, Eugene De Thassy, Ilma De Szily, Evelyn A. Domjan, Joseph Domjan, Anny Ehrenwald, Ervin Farkas, George Feyer, Lucien Hervé, Vera Freeman, Gabriel D. Hackett, Elemer Hantos, Jr., Robert L. Harkay, Otto Herz, Pal Hevesy, George Jellinek, Paul Kovesdy, Abel Lajtha, Livia Lengyel, Margaret Mahler, Elisabeth Marton, Hanna Mikes, Marian Mikolajczyk, Ildiko Mohacsy, Julian Nagy, Remig A. Papp, Raphael Patai, Laszlo Pathy, Hannah Peto, Alexander Reinhardt, Gyorgy Sandor, Janos Scholz, Janos Starker, Marcel Stein, Rose Stein, Ivan K. Strausz, Alexander Szent-Ivanyi, Charles Szladits, Bela Varga, Margit Varro, Marina von Neumann Whitman, Peter Zerkowitz, Piroska Barczy Zilahy

Mint minden személyes visszaemlékezésnél, természetesen itt is érdemes ellenőrizni az elmondott történetek hitelességét és pontosságát (például több interjúban tévesen emlékeznek vissza események pontos időpontjára). A gyűjtemény kiemelkedő, mert olyan személyekkel is készült interjú, akik kevésbé ismertek a köztudatban, mivel karrierjük főleg külföldön bontakozott ki. Ily módon a gyűjtemény hozzájárulhat a kevésbé ismert személyiségek megismertetéséhez, ezen keresztül pedig pótolhatja az ezen egyénnel kapcsolatos ismerethiányokat. Emellett több olyan személlyel készült interjú, akik nemsokkal később elhaláloztak, az általuk megosztott információk felértékelődnek. Ugyanakkor a gyűjtemény gyengése is megjelenik, mivel több esetben olyan jól ismert személyekről szól a beszélgetés, akikről már sok információ áll rendelkezésre, így az ismert életrajzok mellett csak néhány eddig nem ismert anekdota jelenik meg. Az idő múlásával a gyűjtemény értéke csökken, mivel a rendszerváltás óta több személy önéletrajza megjelent, és tevékenységük kutathatóvá vált a levéltárakban. Megjegyzendő, hogy Rose Stein közbeszólásai és magyarázatai nem mindig segítettek az interjúkat, ami hozzájárulhat a gyűjtemény néha zavaró vagy kevésbé összefüggő jellegéhez. A 49 interjú 20 év alatt készült el, azok nem alkotnak egy összefüggő koncepciót Rose Stein kitűzéseire. Ez a „sokszínűség” viszont teret ad a különböző tapasztalatok összehasonlításának. Az interjúk például betekintést nyújtanak a magyar zsidóság változatos életébe a két világháború közötti időszakban, beleértve a neveltetést, az identitás és az asszimiláció kérdését. Emellett feltárják a Horthy-korszak antiszemitizmusának és a második világháborúnak való kitettségüket. A gyűjteményben több zeneszerző, képzőművész és pszichológus is interjút ad, ezek segíthetnek a magyar zeneművészet, képzőművészet és lélektan fejlődésének bemutatásában. Az egyházi személyeknek köszönhetően szintén betekintést ad a keresztény felekezetek működéséről a Horthy-korszak alatt. A gyűjtemény egyértelműen legerősebb része a II. világháborúra és holokausztra való visszaemlékezés, ahol egyszerre tűnik fel a politikai elit és a mindennapi ember tapasztalatai. Stein egyben olyan személyekkel készített interjút, akik részt vettek vagy ismertek olyan személyt, aki részt vett a gyengén működő magyar ellenállási mozgalomban és/vagy zsidómentésben. Az 1945-1949 közötti időszak ritkábban jelenik meg, az interjúk itt a kommunista párt hatalomátvételére koncentrálnak. Mivel nem összefüggő az interjúsorozat, így nem ad ki egy teljes képet arról, hogy a magyar bevándorlók mégis milyen hatással voltak az amerikai kultúrára, helyette egy-egy személy vagy csoport (pl. zeneszerzők, karmesterek) sikerei jelennek meg. A magyar kultúrában kevésbé ismert mérnökök, zeneszerzők, ügyvédek stb. történetei hiánypótlók, és remélhetőleg ezeknek a dokumentumoknak a megismerése segíti ezeket a személyeknek az elhelyezését a köztudatban. A gyűjtemény egyedi, mivel ilyen típusú

szóbeli történelemkutatás a magyar emigráció körében nem túl jellemző.

A kutatással kapcsolatos gyakorlati észrevételek (ideértve a leendő ösztöndíjasok számára hasznos tanácsokat)

A kiutazás előtt érdemes 3-4 héttel előre elkészíteni egy kutatói profilt a könyvtár weboldalán, majd időpontot kérni. A részleg két szobából áll, így érdemes minél előbb időpontot foglalni, mivel a helyszínek korlátozottak. Külsős kutatóként napi 3 órára van lehetőség kutatásra, a kötelező online bejelentkezési rendszer nem biztosított ebben rugalmasságot. Azonban a könyvtárban dolgozók személyesen segítőkészen kezelték az időpontokat, lehetőséget adva azok mozgására vagy előre hozására. Összességében egyszerre 8 interjúhoz volt hozzáférésem, ami megkönnyítette a kutatást.

Kelt: Budapest, 2023.12.20.

.....
kutató aláírása